

STRUKTURA SAMOZAPOSLTENOSTI MLADIH OSOBA U HRVATSKOJ I DRUGIM ČLANICAMA EU U RAZDOBLJU 2005.-2016. GODINE

Dr. sc. Valerija Botrić, znanstvena savjetnica, Ekonomski institut, Zagreb
Trg J. F. Kennedyja 7, Zagreb, Hrvatska
Telefon: +385 1 236 2280, e-mail: vbotric@eizg.hr

SAŽETAK

U radu se analiziraju promjene u samozaposlenosti u Hrvatskoj i drugim članicama Europske Unije (EU) tijekom razdoblja 2005. – 2016. godine temeljem podataka Ankete o radnoj snazi. Poseban naglasak stavljen je na populaciju mladih u dobi od 15 do 29 godina. Rezultati pokazuju da je udio samozaposlenih u odnosu na aktivno stanovništvo u Hrvatskoj u promatranom razdoblju u opadanju. Veći je udio samozaposlenih iz nužde, nego samozaposlenih temeljem prilike. Samozaposlenost je i nadalje najzastupljenija u djelatnostima poljoprivrede i ribarstva te je zanimanje poljoprivrednik 2016. godine bilo najraširenije među samozaposlenim mladim osobama. Tijekom promatranog razdoblja dolazi do povećanja polarizacije s obzirom na stupanj obrazovanja samozaposlenih osoba – povećava se udio onih s visokim i niskim stupnjem obrazovanja, u odnosu na one sa srednjim stupnjem obrazovanja. Prema analiziranim karakteristikama, samozaposlenost mladih u Hrvatskoj slična je onima u post-tranzicijskim članicama EU. Međutim, prema nekim karakteristikama Hrvatska je također slična i južnim članicama EU, zemljama koje su posebno bile suočene s visokim stopama nezaposlenosti mladih tijekom posljednje gospodarske krize.

Ključne riječi: samozapošljavanje; mladi; Hrvatska

1. UVOD

Ulazak na tržište rada za mlade osobe predstavlja značajan životni izazov. Uspješna tranzicija iz obrazovanja u svijet rada je tijekom posljednje ekonomske krize predstavljala izazov za velik broj zemalja, uključujući Hrvatsku (Potočnik i Spajić Vrkaš, 2017). Tako Eurofound (2016) svrstava Hrvatsku (uz Cipar, Grčku, Italiju, Portugal, Španjolsku i Irsku) u skupinu zemalja koje su bile izuzetno pogođene posljednjom ekonomskom krizom te imaju dugi proces tranzicije iz sustava obrazovanja u svijet rada. Samozapošljavanje se u posljednjih nekoliko godina, naročito nakon posljednje ekonomske krize, u diskusijama o mjerama ekonomske politike promatra kao put za smanjivanje nezaposlenosti. Brojne europske zemlje (European Commission, 2010), uključujući Republiku Hrvatsku (HZZ, 2016), donose mjere aktivne politike zapošljavanja koje potiču samozapošljavanje. Iako podaci pokazuju da su stope samozapošljavanja mladih niže u odnosu na stope samozapošljavanja starijih osoba (Botrić i Tomić, 2016), mlade osobe bez radnog iskustva mogu biti posebno izložene dugotrajnim negativnim posljedicama nezaposlenosti nakon završetka školovanja (Scarpetta, Sonnet and Manfredi 2010). Na primjer, Gregg i Tominey (2005) procjenjuju da razdoblje nezaposlenosti utječe na smanjivanje prosječne plaće u dobi od 42 godine između 13 i 21 posto. Stoga politike usmjerene na povećanje samozapošljavanja mladih zapravo nastoje spriječiti da mlade osobe budu obilježene negativnim iskustvom dugotrajne nezaposlenosti tijekom preostalog radnog vijeka.

Prethodna istraživanja naglašavaju da je porast samozaposlenosti posljednjih nekoliko godina povezan s porastom stručnjaka u uslužnom sektoru, dok su mladi ponajviše samozaposleni u elementarnim i tradicionalnim uslužnim zanimanjima (Jones, Brinkley i Crowley, 2015). Drugim riječima, samozaposlenost mladih ne slijedi u dovoljnoj mjeri pozitivne trendove u samozapošljavanju, jer mlade osobe na početku karijere najčešće nemaju dovoljno iskustva koje se povezuje s pokretanjem posla u specifičnoj stručnoj djelatnosti. Međutim, slična istraživanja o kretanjima u Hrvatskoj, posebno ona koja bi ispitivala kretanja tijekom posljednje gospodarske krize, nisu dostupna.

Ovaj rad analizira kretanja u samozapošljavanju mladih u Republici Hrvatskoj u odnosu na druge članice Europske Unije (EU) tijekom razdoblja 2005. – 2016., oslanjajući se prvenstveno na podatke Ankete o radnoj snazi, kao međunarodno usporedivog izvora podataka. Anketu o radnoj snazi provode svi statistički uredi članica EU, a agregatni podaci objavljuju se na Internet stranici Eurostata (<https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>). Razdoblje analize obuhvaća razdoblje prije, tijekom i neposredno nakon gospodarske krize. Pored agregatnih pokazatelja, analiza obuhvaća i strukturne promjene. Naime, iako se strukturne promjene obično zbivaju tijekom dužeg vremena, razdoblja krize mogu ubrzati ili obustaviti neke gospodarske procese te je nužno analizirati jesu li se promjene dogodile i u kojoj mjeri. Komparativni pristup omogućava sagledavanje hrvatskog slučaja u širem EU kontekstu.

Rad je podijeljen u pet poglavlja. Nakon uvoda koji pojašnjava predmet istraživanja, slijedi 1. poglavlje koje obrađuje pregled literature i izvore podataka. Poglavlje 3 je usmjereno na analizu promjena na agregatnoj razini, a poglavlje 4 sadrži prikaz strukturnih promjena. U posljednjem se poglavlju nalaze zaključci.

2. OPĆI PREGLED PROBLEMATIKE SAMOZAPOŠLJAVANJA I IZVORA PODATAKA

Brojne studije pokazale su da poduzetništvo doprinosi razvoju inovacija i radnih mjesta (Audretsch, 2003; Fölster, 2000) te većem gospodarskom rastu (Audretsch i Keilbach, 2007; van Stel, Carree i Thurik, 2005). Stoga ne čudi interes nositelja javne politike za poticanje aktivnosti povezanih uz razvoj poduzetništva. U javnosti se poticaji za samozapošljavanje često promatraju u tom kontekstu.

Međutim, poduzetništvo se razlikuje od samozaposlenosti, između ostalog i zato što su samozaposlene osobe izuzetno heterogena skupina. Samozaposleni mogu ili ne moraju imati zaposlene u svojim poslovnim jedinicama; mogu biti samozaposleni jer su prepoznali određenu poslovnu priliku ili oni koji su to postali iz nužde; oni koji razvijaju nove proizvode/poslovne procese ili oni koji su pozicionirali svoje poslovne aktivnosti u okviru postojećih struktura. Wennekers i Thurik (1999) naglašavaju da omjer poduzetništva i samozaposlenosti u nekom gospodarstvu može biti značajan, a ovisi o institucionalnim, povijesnim i strukturnim faktorima. Analiza je u ovom radu ograničena na samozaposlenost, bez namjere da se prikazane razlike između zemalja interpretiraju kao razlike u poduzetništvu.

Podaci pokazuju da postoje razlike između zemalja u udjelu samozaposlenih u ukupnom broju zaposlenih. Postoje brojna istraživanja koje nastoje objasniti sklonost samozapošljavanju, pri čemu su od izuzetne važnosti karakteristike samih pojedinaca. Caliendo, Fossen i Kritikos (2014) naglašavaju da su osobne karakteristike pojedinaca važan prediktor ulaska ili ostanka u samozaposlenosti, otprilike podjednako važne kao obrazovanje i čak trostruko važnije od samozaposlenosti roditelja. No, karakteristike pojedinaca objašnjavaju sklonost samozapošljavanju unutar zemlje, ne nužno i između zemalja.

Dosadašnje spoznaje upućuju na zaključak da je općenito sektor malih poduzeća (koji uključuje i samozaposlene) veći u zemljama u kojima su troškovi pokretanja posla niži (Ayyagari, Beck, i Demirguc-Kunt, 2007; Stenholm, Acs, i Wuebker, 2013). Istraživanja pokazuju da se ulasci u samozaposlenost mijenjaju tijekom gospodarskog ciklusa. Pokazuje se da samozapošljavanje može rasti i u fazi gospodarskog uzleta i gospodarskog pada. Porast samozapošljavanja u fazi gospodarskog uzleta povezan je s pozitivnim očekivanjima o poslovnom uspjehu (Rampini, 2004), boljom financijskom pozicijom pojedinaca koja im posljedično omogućava pokretanje vlastite poslovne aktivnosti (Hurst i Lusardi, 2004), ali i većom vjerojatnošću pronalazanja posla u slučaju poslovnog neuspjeha (Carrasco, 1999). Porast samozaposlenosti tijekom gospodarske krize povezan je s nemogućnošću pronalaska zaposlenja (Thurik, Audretsch, Carree, i van Stel, 2008) ili smanjenom oportunitetnom trošku povezanom s pokretanjem vlastitog posla (Blanchflower i Meyer, 1994). Stoga se struktura samozaposlenih u nekoj zemlji može značajno razlikovati u ovisnosti o fazi gospodarskog ciklusa, čak i ako se sama veličina samozaposlenosti ne mijenja.

U ovom radu dodatni je naglasak stavljen na populaciju mladih. Naime, prethodna su istraživanja pokazala da je ta populacija bila najveći gubitnik negativnih gospodarskih

kretanja povezanih s krizom (Chung, Bekker i Houwing, 2012; O'Higgins, 2012; Caporale i Gil-Alana, 2014). U velikom broju zemalja EU stopa nezaposlenosti mladih dosegla je dvoznamenkaste vrijednosti, a jedan od osnovnih problema s kojima su se mladi suočavali bio je nedostatak prethodnog radnog iskustva.

Za analizu su korišteni anonimizirani individualni podaci Ankete o radnoj snazi koji su putem Eurostata bili dostupni za sve članice EU osim Republike Njemačke. Individualni odgovori na pojedina pitanja ispitanika su agregirani da bi se dobio prosječan odgovor na razini zemlje. U prikazanim podacima nisu korištene metode korekcije za slučaj kada ispitanici nisu odgovorili na određena pitanja. Iako su podaci dostupni i za razdoblje prije 2005. godine, promjena u nekim pitanjima i klasifikacijama (na primjer, NKD – Nacionalna klasifikacija djelatnosti u Republici Hrvatskoj), otežava analizu strukturnih promjena tijekom dužeg vremenskog razdoblja. Iz tog razloga je analiza usmjerena na razdoblje 2005.-2016. godine.

Uobičajeno se mladim osobama za potrebe statističke analize smatraju osobe u dobi 15-24 godina. Međutim, za potrebe ovog rada smatra se da su mlade osobe u dobi do 15-29 godina starosti, što je u skladu s primjenom Garancije za mlade u Republici Hrvatskoj i nekim drugim zemljama članicama (European Commission, 2016). Naime, zemlje u kojima je obrazovni sustav tako strukturiran da mladi u relativno kasnijoj životnoj dobi izlaze na tržište rada, u pravilu su odabrale veću dobnu skupinu za primjenu Garancije za mlade.

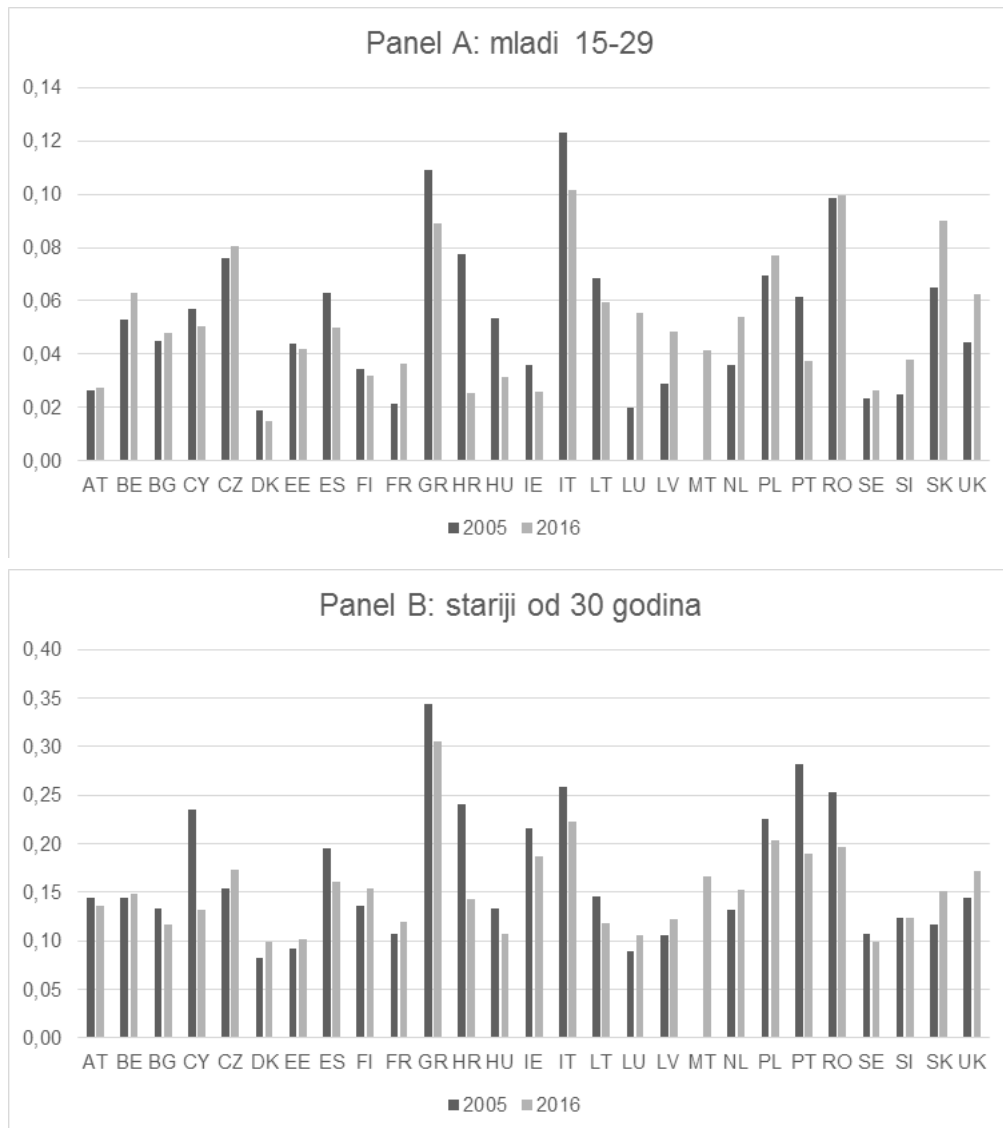
3. AGREGATNE PROMJENE SAMOZAPOSLENOSTI

Sukladno prethodnim nalazima u literaturi (Kautonen, Down i Minniti, 2014; Minola, Giuseppe i Lucio, 2014), udio samozaposlenih mladih osoba u aktivnom stanovništvu je manji u odnosu na udio samozaposlenih u starijim dobnim skupinama u svim članicama i to kako prije, tako i nakon gospodarske krize. Pritom podatke za mlade uspoređujemo s cjelokupnom populacijom starijom od 30 godina (panel B), zbog različite prakse odlaska u mirovinu među zemljama.

Prikazani podaci na Slici 1. pokazuju da je relativna važnost samozaposlenosti različita. Južne članice Europske unije – Grčka, Portugal Italija – zemlje su u kojima je prije krize bio relativno veliki udio samozaposlenih, ali tijekom gospodarske krize u njima dolazi do pada. Relativni rast samozaposlenosti je zabilježen u zemljama s nižim udjelom samozaposlenosti – Češka, Danska, Estonija, Finska, Francuska, Luksemburg, Latvija, Nizozemska, Slovačka.

Hrvatska pripada u skupinu zemalja u kojima se udio samozaposlenosti nakon krize smanjuje u odnosu na predkrizno razdoblje. To je posebno izraženo u slučaju mlađe populacije.

Slika 1. Udio samozaposlenih u aktivnom stanovništvu

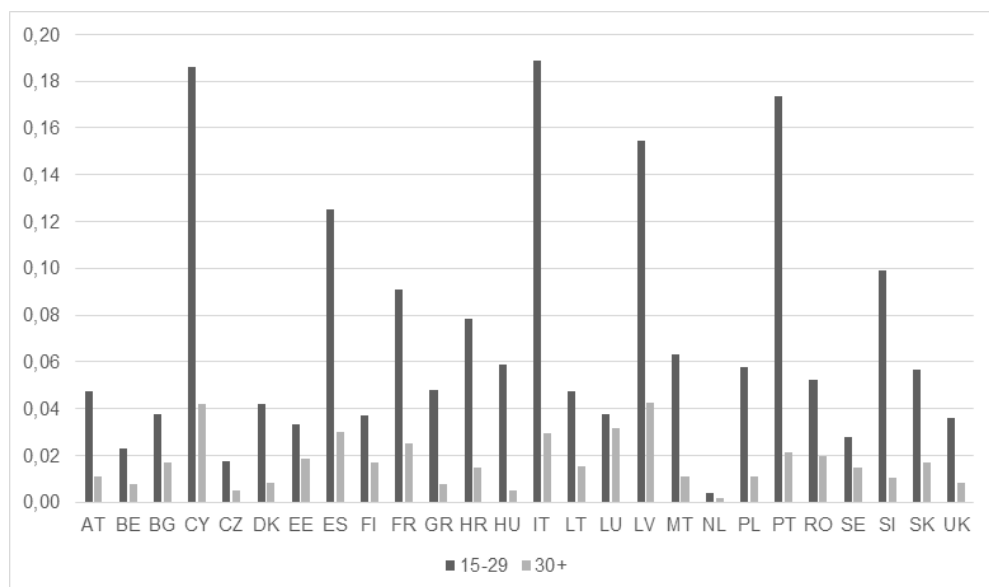

Izvor: izračun autora prema podacima Eurostata.

Prethodno je već navedeno da se samozaposlenost ne može izjednačiti s poduzetništvom. Kako bi se ta dva pojma približila u obuhvatu, razlikuje se samozaposlenost temeljem prilike i samozaposlenost iz nužde. Samozaposlenost temeljem prilike se definira kao slučaj u kojem osoba postaje samozaposlena jer je prepoznala određenu poslovnu priliku te je taj koncept puno bliži konceptu poduzetništva. Prema raspoloživom izvoru podataka koji koristimo u ovoj analizi,

radi se o osobama koje su u prethodnom razdoblju (prije godinu dana u odnosu na provođenje istraživanja), bile zaposlene. Samozaposlenost iz nužde je slučaj u kojem osoba ne može pronaći druge izvore zaposlenja te se radi o osobi koja je prethodno bila u statusu nezaposlenosti. Istraživanja govore da tijekom recesije raste samozaposlenost iz nužde, dok samozaposlenost temeljem prilike u pravilu raste tijekom gospodarskog prosperiteta (Reynolds, Bosma, Autio, Hunt, De Bono, Servais, Lopez-Garcia i Chin, 2005; Binder i Coad, 2013). Na Slici 2. prikazan je omjer samozaposlenih temeljem nužde i samozaposlenih temeljem prilike u 2016. godini. Treba napomenuti da podaci za Republiku Irsku nisu raspoloživi, jer ispitanici nisu odgovarali na ova pitanja.

Slika 2. Omjer samozaposlenosti temeljem nužde i temeljem prilike, 2016. godine

Izvor: izračun autora prema podacima Eurostata.

Podaci pokazuju da je u većini zemalja udio samozaposlenosti iz nužde veći u odnosu na samozaposlenost temeljem prilike. U svim je zemljama taj omjer veći za osobe iz dobne skupine 15-29 (tamniji stupac na Slici 2.), a posebno je to izraženo u slučaju Italije, Cipra, Portugala, Latvije i Španjolske. Radi se o zemljama u kojima je problem nezaposlenosti mladih osoba posebno bio izražen za vrijeme gospodarske krize. Samim tim je i samozapošljavanje kao način izlaska iz nezaposlenosti u većoj mjeri došao do izražaja upravo u tim zemljama. Općenito podaci ne ukazuju na postojanje jedinstvenog trenda u svim zemljama, koji bi se mogao povezati s gospodarskom krizom. Vezano uz Republiku Hrvatsku, može se primijetiti da je prikazani omjer nešto niži nego prije početka i tijekom gospodarske krize.

4. STRUKTURNE PROMJENE SAMOZAPOSLENOSTI

Pored same zastupljenosti samozaposlenosti, posebno su zanimljivi podaci o promjeni u strukturi, bilo prema djelatnosti kojom se samozaposlene osobe bave ili njihovim zanimanjem, ali i stupnjem obrazovanja. Podaci o djelatnostima su agregirani, kako bi se omogućila usporedba – naime, Nacionalna klasifikacija djelatnosti je tijekom promatranog razdoblja promijenjena. Slijedom navedenog, nazivi djelatnosti prikazani u tablicama koje slijede ne odgovaraju službenim nazivima.

Tablica 1. Struktura samozaposlenih mladih osoba prema djelatnostima 2016. godine

	Poljoprivreda i ribarstvo	Prerađivačka industrija	Građevinarstvo	Trgovina	Usluge smještaja i pre-hrane	Usluge prijevoza, komunikacije	Financijske usluge	Poslovanje nekretninama	Obrazovanje	Zdravstvena zaštita	Ostale uslužne djelatnosti
AT	22,3	4,5	8,0	11,2	8,3	6,5	3,4	14,3	4,9	4,0	10,5
BE	4,0	2,0	18,6	12,5	6,9	5,5	1,0	24,4	0,6	14,7	8,9
BG	33,3	2,3	10,3	14,9	4,6	5,7	1,1	6,9	1,1	0,0	18,4
CY	6,2	0,0	7,7	10,5	4,8	3,3	1,0	13,4	27,3	4,8	19,6
CZ	7,1	5,5	12,6	12,6	5,0	10,5	6,3	17,2	4,6	0,0	16,8
DK	2,7	2,7	6,4	11,8	4,5	21,4	1,4	23,6	5,0	7,3	12,3
EE	14,3	8,2	18,4	3,1	1,0	16,3	0,0	6,1	1,0	6,1	25,5
ES	10,7	6,5	7,0	25,9	9,6	6,5	0,8	12,1	3,1	4,8	12,7
FI	9,1	2,7	20,9	2,7	2,7	11,8	1,8	14,5	1,8	6,4	25,5
FR	11,7	4,4	9,8	12,1	5,4	5,6	0,4	17,4	3,2	17,5	11,9
GR	32,1	4,5	4,1	24,1	10,0	4,5	0,6	10,4	2,4	2,2	4,8
HR	28,6	5,7	5,7	15,7	11,4	10,0	0,0	11,4	0,0	1,4	10,0
HU	22,9	6,5	9,6	13,1	8,3	6,1	3,9	8,9	1,7	0,7	18,3
IE	18,4	6,8	12,6	7,6	2,5	3,3	0,5	14,6	2,5	2,5	26,0
IT	6,5	6,0	6,1	17,0	13,6	3,9	2,0	18,8	3,4	8,0	13,2
LT	17,5	10,5	14,0	19,2	1,7	6,6	2,6	11,8	0,0	1,7	13,1
LU	12,9	2,6	3,4	5,2	9,5	2,6	2,6	14,7	14,7	21,6	6,0
LV	22,2	4,2	11,1	12,5	1,4	9,0	1,4	20,1	0,0	0,0	18,1
MT	4,1	6,6	9,1	20,7	3,3	13,2	0,0	19,8	1,7	1,7	18,2

NL	4,9	3,4	6,6	16,2	5,1	9,2	0,9	20,7	7,7	8,5	15,0
PL	30,4	5,4	9,4	15,4	2,1	10,4	1,5	10,9	3,0	3,6	7,5
PT	16,1	6,5	4,5	18,3	8,3	6,0	2,0	12,6	2,8	6,0	16,3
RO	46,4	3,2	24,7	6,7	0,4	3,7	0,0	1,6	0,1	1,1	2,9
SE	9,8	1,7	15,4	12,2	3,7	15,0	0,7	17,2	2,3	2,0	20,0
SI	26,5	15,0	8,5	9,0	7,5	8,5	0,5	12,5	1,0	0,5	10,0
SK	4,8	8,9	34,9	10,1	3,6	6,9	5,3	7,3	1,6	5,8	7,3
UK	3,3	4,9	28,5	5,5	2,6	7,3	1,2	15,2	7,7	4,7	16,3

Izvor: izračun autora prema podacima Eurostata.

Napomena: prikazani iznosi u %. S obzirom da podaci ne pokazuju sve djelatnosti, po pojedinim zemljama nije nužno da zbroj udjela bude jednak 100.

U Hrvatskoj je dominantna djelatnost samozaposlenosti mladih osoba poljoprivreda i ribarstvo. U tom aspektu je Hrvatska slična drugim post-tranzicijskim zemljama – Rumunjska, Poljska, Slovenija, Mađarska, Bugarska, Latvija – ali i Grčkoj ili Austriji. Visok udio poljoprivrede u samozapošljavanju uobičajeno se pripisuje povijesnim i strukturnim razlozima (Parker i Robson, 2004). No, zanimljivo je primijetiti da Hrvatska (43.8) pripada u skupinu zemalja kod kojih se udio samozaposlenih mladih u poljoprivrednoj djelatnosti smanjuje u odnosu na 2005. godinu (Rumunjska (63.2), Poljska (57.1), Latvija (31.8) i Bugarska (40.5)). No, kada se promatra relativna važnost poljoprivredne djelatnosti za ukupno stanovništvo (15+), tada je situacija zapravo vrlo različita među zemljama. Razlikuju se zemlje u kojima je ta djelatnost relativno važnija za samozapošljavanje mladih 2016. godini (Bugarska, Slovenija), one u kojima je relativno manje važna (Grčka, Hrvatska, Latvija, Poljska i Rumunjska), kao i one gdje je to podjednako (Mađarska). Hrvatski podaci su konzistentni s prethodnim istraživanjima (Potočnik i Spajić Vrkaš, 2017), koja govore o malom udjelu mladih poljoprivrednika, koji su dodatno ograničeni relativno malim poljoprivrednim površinama, ali se unatoč tome bave poljoprivrednom zbog „obiteljske tradicije“.

Da bismo jasnije vidjeli u kojim djelatnostima su mlade osobe natprosječno samozaposlene, analiziramo razliku u strukturi samozaposlenosti po djelatnostima. Ako je prikazani broj pozitivan, to znači da je udio samozaposlenosti mladih veći u odnosu na samozaposlenost ukupne populacije, što znači da se radi o djelatnosti koju su mlade osobe u većoj mjeri odabrale za samozapošljavanje.

Tablica 2. Razlika u strukturi samozaposlenosti mladih i ukupne populacije 2016. godine

	Poljoprivreda i ribarstvo	Prerađivačka industrija	Građevinarstvo	Trgovina	Usluge smještaja i prehrane	Usluge prijevoza, komunikacije	Financijske usluge	Poslovanje nekretninama	Obrazovanje	Zdravstvena zaštita	Ostale uslužne djelatnosti
AT	2,5	-1,8	0,0	-2,1	-0,4	-0,1	1,5	-2,2	2,9	-4,1	2,5
BE	-2,1	-2,8	3,5	-3,8	0,2	-0,5	-1,5	4,0	-0,5	2,0	1,3
BG	8,0	-10,4	2,6	-8,8	0,4	-1,4	0,6	-1,3	0,2	-3,2	12,2
CY	-6,7	-5,6	-4,8	-2,5	-1,3	-1,4	-1,7	-2,5	19,9	-0,2	6,2
CZ	1,8	-7,1	-5,4	-2,1	1,1	4,3	2,9	0,1	2,4	-3,0	8,5
DK	-7,3	-2,7	-4,7	-1,6	1,1	11,7	0,4	1,1	1,7	-3,5	3,2
EE	-0,2	-2,3	1,8	-10,7	-1,2	3,8	-0,6	-8,0	-0,5	2,5	15,8
ES	-1,8	-2,0	-3,2	0,8	-0,4	-0,1	-0,6	-1,0	0,9	1,7	5,8
FI	-9,7	-3,5	8,4	-7,3	-1,2	1,9	0,8	-3,7	0,8	-1,5	15,6
FR	-4,2	-0,7	-3,0	-2,8	-0,2	0,5	-1,0	2,1	0,9	5,0	3,3
GR	-7,2	-0,9	-0,8	4,7	1,7	0,2	-0,2	1,6	0,5	-0,9	1,7
HR	-14,5	-1,5	-2,0	6,6	5,9	3,9	-0,3	0,3	-0,7	-1,9	4,4
HU	1,5	-3,4	-2,3	-3,9	3,1	-0,8	2,1	-3,2	0,4	-2,2	9,5
IE	-8,9	0,8	-1,0	-1,9	-1,8	-6,7	-0,7	1,9	0,2	-1,3	18,3
IT	-2,4	-3,0	-4,4	-6,0	6,1	-0,4	-0,2	-1,3	1,9	2,9	6,0
LT	-18,1	1,8	4,0	-0,1	0,3	2,2	1,7	4,3	-1,0	0,0	4,0
LU	2,6	0,7	-2,8	-4,6	4,3	-2,6	-2,7	-4,0	8,2	3,7	-1,9
LV	-9,3	-4,1	1,4	-0,7	-0,4	3,2	0,5	8,8	-1,6	-4,1	8,6
MT	-2,9	-4,1	-4,7	-8,4	-2,4	6,8	-0,8	6,5	-0,6	-0,5	10,8
NL	-2,3	-0,5	-1,8	3,4	1,6	2,4	-3,4	-4,2	2,7	-3,0	4,3
PL	-13,2	-1,0	0,5	1,3	0,4	4,0	-0,1	2,3	1,7	0,2	3,8
PT	-18,0	-0,8	-3,5	-1,4	0,4	2,8	1,1	3,5	1,5	4,0	10,4
RO	-25,8	0,9	14,4	1,1	0,1	1,4	-0,1	-0,1	-0,1	0,5	1,6
SE	-0,9	-4,0	1,9	-0,9	-0,6	5,2	-0,3	-7,8	0,2	-1,4	9,0
SI	6,6	2,4	-1,8	-4,1	2,5	0,4	-0,1	-5,5	-0,9	-2,2	2,8
SK	1,0	-1,8	9,9	-4,0	-0,8	0,4	1,7	-3,7	0,3	-5,8	0,8
UK	-1,2	0,7	9,3	-3,9	-0,9	-3,4	-0,8	-5,9	2,3	-2,6	5,8

Izvor: izračun autora prema podacima Eurostata.

Podaci u Tablici 2. pokazuju da su ostale uslužne djelatnosti one u kojima u svim analiziranim zemljama osim Luksemburga mladi imaju veći udio u samozaposlenosti. Te djelatnosti obuhvaćaju aktivnosti članskih udruženja, popravak računala i kućanskih dobara, te ostale osobne usluge. S obzirom na karakter aktivnosti u tim djelatnostima, može se pretpostaviti da se radi o poslovima za koje nije potrebno prethodno dugotrajno radno iskustvo radi stjecanja specifičnih vještina, već je poželjna određena razina informacijske pismenosti, kojom većina mladih raspolaže. Za Hrvatsku su važne djelatnosti trgovine, pružanja usluga smještaja i prehrane, kao i pružanje usluga prijevoza i komunikacija.

U razdoblju 2005.-2016. godine došlo je do daljnje polarizacije strukture samozaposlenosti mladih osoba s obzirom na stupanj obrazovanja. Naime, povećava se udio osoba s niskim stupnjem obrazovanja i onih s visokim stupnjem obrazovanja, dok se udio osoba sa srednjim stupnjem obrazovanja smanjuje. Polarizacija strukture samozaposlenosti može se odvijati na način da raste udio osoba s visokim obrazovanjem (Latvija) ili da raste onaj s niskim (Austrija, Belgija, Bugarska, Cipar, Češka, Danska, Finska, Francuska, Grčka, Mađarska, Irska, Italija, Litva, Poljska, Švedska, Slovenija, Slovačka, Velika Britanija) ili i jednih i drugih (Estonija, Hrvatska). Međutim, unatoč promjenama, još uvijek postoje i zemlje u kojima je dominantan srednji stupanj obrazovanja samozaposlenih (Španjolska, Portugal, Rumunjska) odnosno čak i one u kojima je on rastući (Luksemburg). S obzirom da u velikom broju zemalja raste udio samozaposlenih mladih osoba s niskim stupnjem obrazovanja, možemo pretpostaviti da se radi o prekarnim poslovima, koji su povezani s nemogućnošću pronalaženja drugog oblika zaposlenja, odnosno o samozapošljavanju iz nužde.

Polarizacija samozapošljavanja s obzirom na stupanj obrazovanja u slučaju Hrvatske se mora promatrati i u kontekstu strukture nezaposlenosti mladih osoba. S obzirom da su mladi registrirani kao nezaposleni pri Hrvatskom zavodu za zapošljavanje u veljači 2019. godine bili pretežno sa završenom srednjom školom (68,9%), ne može se očekivati da će se mjerom poticanja samozapošljavanja problem nezaposlenosti mladih u većoj mjeri smanjiti.

Drugi trend koji se javlja porast je samozapošljavanja mladih stručnjaka, koji preferiraju nestandardne oblike rada (Jones, Brinkley i Crowley, 2015). Iako se radi o pojavi novijeg datuma, razmatramo strukturu zanimanja samozaposlenih, kako bismo dokumentirali u kojoj mjeri su ta zanimanja raširena. Budući je analiza provedena tijekom cijelog razdoblja tijekom kojeg je zabilježena i promjena nacionalne klasifikacije zanimanja, u Tablici 3. su donekle izmijenjeni nazivi u odnosu na nazive NKD – Nacionalne klasifikacije djelatnosti u Republici Hrvatskoj (NN, 147/2010).

Tablica 3. Struktura zanimanja samozaposlenih mladih osoba 2016. godine

	Upravljačka zanimanja	Stručnjaci	Tehničari	Administrativni službenici	Uslužna i trgovačka zanimanja	Poljoprivrednici	Zanimanja u obrtu	Rukovatelji
AT	4,3	20,9	19,6	1,3	19,2	22,6	9,3	2,8
BE	14,7	34,4	8,1	0,8	15,7	6,4	17,6	2,3
BG	9,0	12,8	10,3	0,0	14,1	30,8	16,7	6,4
CY	0,0	37,6	12,9	3,5	26,7	5,4	10,9	3,0
CZ	1,7	20,3	23,8	0,4	21,6	5,2	22,9	3,9
DK	3,9	35,8	29,9	2,5	14,2	3,4	7,8	2,5
EE	29,6	10,2	5,1	3,1	20,4	12,2	13,3	6,1
ES	3,8	16,8	8,4	2,3	37,0	9,8	14,2	7,8
FI	1,9	22,6	11,3	0,9	28,3	8,5	15,1	11,3
FR	6,9	26,7	14,3	0,0	21,6	12,2	15,0	2,9
GR	5,1	13,2	4,6	0,6	30,1	32,1	9,9	4,3
HR	17,4	7,2	0,0	5,8	21,7	26,1	20,3	1,4
HU	5,4	10,8	18,1	0,7	26,1	22,2	13,2	3,5
IE	9,3	24,6	10,5	0,8	14,1	18,4	19,5	2,8
IT	10,7	14,2	23,9	4,7	28,3	6,6	9,7	1,9
LT	7,0	8,4	15,0	0,9	22,9	17,3	24,3	4,2
LU	0,8	45,3	9,4	3,1	24,2	13,3	3,1	0,8
LV	20,8	17,6	20,0	0,8	12,8	16,8	9,6	1,6
MT	7,1	10,6	19,5	0,9	40,7	4,4	11,5	5,3
NL	2,9	23,6	17,3	2,2	35,6	4,5	11,2	2,4
PL	6,2	16,0	11,4	1,3	15,3	30,6	13,3	6,0
PT	20,1	21,7	12,7	0,5	18,3	15,9	9,0	1,9
RO	2,3	4,6	2,1	0,3	9,3	48,7	30,5	2,4
SE	6,6	29,1	17,5	1,2	14,8	7,0	17,4	6,3
SI	15,7	15,1	11,4	0,5	15,7	24,3	14,6	2,7
SK	7,2	12,8	12,4	0,6	19,5	3,7	33,2	10,7
UK	5,9	20,8	11,8	2,0	17,6	5,7	31,4	4,8

Izvor: izračun autora prema podacima Eurostata.

U skladu s prethodnim prikazima, može se vidjeti da u Hrvatskoj prevladavaju zanimanja povezana s poljoprivrednom, trgovačka zanimanja i zanimanja u obrtu.

No, jedan dio samozaposlenih mladih osoba nalazi se u upravljačkim i stručnim zanimanjima. U usporedbi s drugim zemljama, može se primijetiti da je Hrvatska donekle po strukturi slična Sloveniji. Međutim, zanimljivo je primijetiti da je u većini zemalja udio samozaposlenih sa zanimanjem stručnjaka daleko veći od onih koji imaju upravljačka zanimanja.

5. ZAKLJUČAK

Samozapošljavanje se u okviru nacionalnih i europskih diskusija o javnim politikama, tijekom i nakon gospodarske krize, promovira kao jedan od oblika bijega iz (potencijalne) nezaposlenosti. Iako su i prethodni podaci govorili o tome da je samozaposlenost relativno rijetka kod mladih, najčešće zbog nedovoljnog prethodnog radnog iskustva, nedavna gospodarska kriza i rizik dugotrajne nezaposlenosti mladih osoba, potaknuo je promicanje samozaposlenosti i za tu dobru skupinu.

U radu se analiziraju strukturne razlike u hrvatskim podacima o samozaposlenosti, u odnosu na druge članice EU. Primjenom Ankete o radnoj snazi koja se provodi u svim članicama, utvrđeno je da je relativna važnost samozaposlenosti veća u Grčkoj, Portugalu i Italiji, ali je rast samozaposlenosti u odnosu na razdoblje prije krize zabilježen u zemljama s nižim udjelom samozaposlenosti – Češka, Danska, Estonija, Finska, Francuska, Luksemburg, Latvija, Nizozemska, Slovačka. Za mlade je u većini zemalja udio samozaposlenosti iz nužde veći u odnosu na samozaposlenost temeljem prilike, čime se pokazuje da su mlade osobe prije svega usmjerene prema samozaposlenosti kako bi pronašle izlaz iz nezaposlenosti.

Samozaposlenost se značajno razlikuje po djelatnostima, a Hrvatska se nalazi u skupni post-tranzicijskih zemalja u kojima je dominantno samozapošljavanje u poljoprivrednim i ribarskim aktivnostima. Iako je ta aktivnost tijekom promatranog razdoblja u padu, u strukturi po zanimanjima 2016. godine i dalje je najzastupljenije zanimanje poljoprivrednika. U Hrvatskoj raste udio samozaposlenih s niskim i visokim stupnjem obrazovanja (u odnosu na one sa srednjim), dok je problem nezaposlenosti mladih najviše izražen upravo za skupinu sa završenom srednjom školom.

Iako se samozaposlenost vrlo često promovira, detaljnije analize su relativno rijetke, posebno u Hrvatskoj. S obzirom na brojna pitanja koja se vezano uz fenomen samozaposlenosti javljaju – novi (prekarni) oblici rada, kvaliteta uvjeta rada, sigurnost posla, usklađivanje poslovnog i privatnog života - i imajući u vidu novije mjere aktivne politike zapošljavanja koje potiču samozaposlenost, očekuje se da će se taj jaz u literaturi u skoroj budućnosti smanjiti.

SELF-EMPLOYMENT STRUCTURE OF YOUNG ADULTS IN CROATIA AND OTHER EU MEMBERS BETWEEN 2005.-2016.

Valerija Botrić, PhD, senior research fellow, The Institute of Economics, Zagreb
Trg J. F. Kennedyya 7, Zagreb, Croatia
Telephone: +385 1 236 2280, e-mail: vbotric@eizg.hr

ABSTRACT

Based on the Labour Force Survey data for the period 2005-2016, this paper provides a comparative analysis of the changes in self-employment in Croatia and other European Union member states. The specific emphasis is on the youth in the age group 15-29. The results reveal that during that period the share of the self-employed in the active population is declining in Croatia. The larger share of the self-employed is due to necessity, in comparison to those due to opportunity. Self-employment is still focused on agriculture and fisheries, and the youth self-employed mostly declare themselves as farmers. During the 2005-2016 period, there is evidence of polarization in self-employment with respect to education attainment – there is an increasing share of self-employed with low educational attainment and with high educational attainment. Based on the characteristics analyzed in the paper, Croatia resembles other post-transition EU members. However, it is also similar to southern European members, countries where youth were faced with extremely high unemployment rates during the latest economic crisis.

Keywords: self-employment; youth; Croatia

LITERATURA

1. Audretsch, D. B. (2003). Entrepreneurship policy and the strategic management of places. In Hart, D. M. (Ed.), *The Emergence of Entrepreneurship Policy*, Cambridge University Press, Cambridge, 20-38.
2. Audretsch, D. B. i Keilbach, M. (2007). The theory of knowledge spillover entrepreneurship. *Journal of Management Studies*, 44(7), 1242-1254.
3. Ayyagari, M., Beck, T. i Demirguc-Kunt, A. (2007). Small and medium enterprises across the globe. *Small Business Economics*, 29(4), 415-434.
4. Binder, M. i Coad, A. (2013). Life satisfaction and self-employment: A matching approach. *Small Business Economics*, 40(4), 1009-1033.
5. Blanchflower, D. G. i Meyer, B. (1994). A longitudinal analysis of young entrepreneurs in Australia and the United States. *Small Business Economics*, 6(1), 1-20.
6. Botrić, V. i Tomić, I. (2016). Self-employment of the young and the old: exploring effects of the crisis in Croatia, EIZ Working Papers, EIZ-WP-1603.
7. Caliendo, M., Fossen, F. i Kritikos, A. S. (2014). Personality characteristics and the decisions to become and stay self-employed. *Small Business Economics*, 42(4), 787-814.
8. Caporale, G. M. i Gil-Alana, L. (2014). Youth unemployment in Europe: Persistence and macroeconomic determinants. *Comparative Economic Studies*, 56(4), 581-591.
9. Chung, H., Bekker, S. i Houwing, H. (2012). Young people and the post-recession labour market in the context of Europe 2020. *Transfer: European Review of Labour and Research*, 18(3), 301-317.
10. European Commission (2010). *European Employment Observatory Review: Self Employment in Europe*. Retrieved from <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=12088&langId=en>.
11. European Commission (2016). First results of the Youth Employment Initiative. Retrieved from <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=16361&langId=en>.
12. Fölster, S. (2000). Do entrepreneurs create jobs? *Small Business Economics*, 14(2), 137-148.
13. Gregg, P. i Tominey, E. (2005). The wage scar from youth unemployment. *Labour Economics*, 12(4), 487-509.
14. Hurst, E. i Lusardi, A. (2004). Liquidity constraints, household wealth and entrepreneurship. *Journal of Political Economy*, 112(2), 319-347.

15. HZZ (2016). Vanjska evaluacija mjera aktivne politike tržišta rada 2010. - 2013. Sumarno evaluacijsko izvješće. Preuzeto s http://www.hzz.hr/UserDocsImages/Vanjska%20evaluacija%20mjera%20aktivne%20politike%20trzista%20rada%202010%20-2013_Sumarno%20evaluacijsko%20izvjesce_HR.pdf
16. Jones, K., Brinkley, I. i Crowley, L. (2015). Going Solo: Does self-employment offer a solution to youth unemployment? Retrieved from http://www.theworkfoundation.com/wp-content/uploads/2016/11/392_Going-Solo-does-self-employment-offer-a-solution-to-youth-employment.pdf
17. Kautonen, T., Down, S. i Minniti, M. (2014). Ageing and entrepreneurial preferences. *Small Business Economics*, 42(3), 579-594.
18. Minola, T., Giuseppe, C. i Lucio, C. (2014). Are Youth Really Different? New Beliefs for Old Practices in Entrepreneurship. *International Journal of Entrepreneurship and Innovation Management*, 18(2/3), 233-259.
19. Nacionalna klasifikacija zanimanja, Narodne novine 147/2010.
20. O'Higgins, N. (2012). This time it's different? Youth labour markets during 'the Great Recession'. *Comparative Economic Studies*, 54(2), 395-412.
21. Parker, S. C. i Robson, M. T. (2004). Explaining International Variations in Self-Employment: Evidence from a Panel of OECD Countries. *Southern Economic Journal*, 71(2), 287-301.
22. Potočnik, D. i Spajić Vrkaš, V. (2017). Mladi u Hrvatskoj: sudjelovanje na tržištu rada i prostorna mobilnost. U Ilišin, V. i Spajić Vrkaš, V. (ur.): Generacija osujećenih. Mladi u Hrvatskoj na početku 21. stoljeća. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, 143-184.
23. Rampini, A. A. (2004). Entrepreneurial activity, risk and the business cycle. *Journal of Monetary Economics*, 51(3), 555-573.
24. Reynolds, P., Bosma, N., Autio, E., Hunt, S., De Bono, N., Servais, I., Lopez-Garcia, P. i Chin, N. (2005). Global entrepreneurship monitor: data collection design and implementation 1998-2003. *Small Business Economics*, 24(3), 205-231.
25. Scarpetta, S., Sonnet, A. i Manfredi, T. (2010). Rising Youth Unemployment During The Crisis: How to Prevent Negative Long-term Consequences on a Generation? *OECD Social, Employment and Migration Working Papers* 106, OECD Publishing.
26. Stenholm, P., Acs, Z. J. i Wuebker, R. (2013). Exploring country-level institutional arrangements on the rate and type of entrepreneurial activity. *Journal of Business Venturing*, 28(1), 176-193.
27. Thurik, R., Audretsch, D., Carree, M. i Van Stel, A. (2008). Does self-employment reduce unemployment? *Journal of Business Venturing*, 23(6), 673-686.

28. Van Stel, A., Carree, M. i Thurik, A. R. (2005). The effect of entrepreneurial activity on national economic growth. *Small Business Economics*, 24(3), 311-321.
29. Wennekers, S. i Thurik, R. (1999). Linking entrepreneurship and economic growth. *Small Business Economics*, 13(1), 27–56.